

Sandi Bulimbašić

IVO TARTAGLIA
I DRUŠTVO HRVATSKIH UMJETNIKA »MEDULIĆ«

UDK: 061.23(497.5):7
929Tartaglia, I

Sandi Bulimbašić
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
Konzervatorski odjel u Splitu

U radu se predstavlja djelovanje dr. Ive Tartaglie u Društvu hrvatskih umjetnika »Medulić« u kojemu je, od osnivanja 1908. do prestanka djelovanja društva 1919. godine, imao istaknutu ulogu. Tartaglia je bio jedan od utemeljitelja društva i dugogodišnji član uprave u kojoj je obavljao dužnost tajnika; autor je predgovora u katalozima izložaba Društva »Medulić« i likovnih kritika o izlagačkoj djelatnosti društva u kojima je promovirao njihovu umjetnost i »nacionalni« umjetnički program koji se zalagao za ostvarenje ideje kulturnog i političkog jedinstva južnoslavenskih naroda, a kao kolekcionar umjetnina te zahvaljujući svom političkom i društvenom ugledu zaslužan je za osnivanje Galerije umjetnina u Splitu. Tekst prati Tartaglinu aktivnost u društvu do Prvog svjetskog rata, točnije do Četvrte jugoslavenske umjetničke izložbe u Beogradu 1912., i ponovno pred samo gašenje društva i posljednju izložbu u Splitu 1919. godine, kada je u novoj državi, Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca, započeo Tartaglin politički uspon i rast društvenog ugleda. Istraživanje se temeljilo na proučavanju onodobnog tiska i arhivske građe, posebice neobjavljene korespondencije Ive Tartaglie s Ivanom Meštrovićem, te korespondencije ostalih članova uže jezgre društva s Meštrovićem. Rad je i prilog identifikaciji i poznavanju porijekla pojedinih umjetnina iz Tartagline zbirke.

Ključne riječi: Ivo Tartaglia; Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić«; Ivan Meštrović; Prva dalmatinska umjetnička izložba; Nejunlačkom vremenu u prkos; Četvrta jugoslavenska umjetnička izložba; Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije

UVOD

Djelovanje dr. Ive Tartaglie u Društvu hrvatskih umjetnika »Medulić« do sada nije bilo predmet zasebne studije. Temeljni je doprinos proučavanju života i rada Ive Tartaglie knjiga Norke Machiedo Mladinić, a recentno je objavljen izbor Tartaglinih tekstova, dopisivanje Ivana Meštrovića s Tartagliom, i prvi put javnosti

predstavljena Tartagliina bogata zbirka umjetnina.¹ Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić«, čija je uloga u organizaciji i podizanju kvalitete umjetničkog života u Hrvatskoj početkom XX. stoljeća bila izuzetno značajna, tek je recentno cjelovito znanstveno obrađeno.²

DRUŠTVO HRVATSKIH UMJETNIKA »MEDULIĆ«

Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« osnovano je početkom prosinca 1908. na *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi* u Splitu kao regionalno društvo umjetnika iz Dalmacije, prvenstveno s ciljem zaštite staleških interesa svojih članova koji su, u odnosu na umjetnike u Banskoj Hrvatskoj, bili u nepovoljnijem položaju unutar Austro-Ugarske Monarhije. Dalmatinskim se umjetnicima, za razliku od banovinskih, odbijaju zahtjevi za dodjelu ateljea i stipendija, ne dobivaju značajne narudžbe, a izostajao je i otkup njihovih djela što je, uz odbijanje većeg broja radova na izložbama u čijem su žiriju bili isključivo banovinski umjetnici, imalo izravne posljedice na njihovu životnu i umjetničku egzistenciju. Stoga je osnivanje zasebnog društva bio jedini način da ostvare svoja prava. Za razliku od konzervativnog i apolitičnog Društva umjetnosti, najstarijeg umjetničkog udruženja u Hrvatskoj utemeljenog 1868., te konformizma i akademizma hrvatskog odsjeka Saveza jugoslavenskih umjetnika »Lada« osnovanog 1905., članovi Društva »Medulić« sa studija u inozemstvu donose impulse novih strujanja, a osim zaštite staleških interesa svojih članova, njihov je program imao i jasno određen politički cilj – oslobađanje hrvatskog naroda od Austro-Ugarske Monarhije i ujedinjenje južnoslavenskih naroda.

Politička je ideja u djelovanju društva s vremenom bila sve izraženija, prije svega zahvaljujući umjetničkoj i političkoj aktivnosti Ivana Meštrovića kojega

¹ Norka MACHIEDO MLADINIĆ, *Životni put Ive Tartaglie*, Split, Književni krug Split, 2001.; *Izabrani spisi Ive Tartaglie*, (ur.) Aleksandar JAKIR, Norka MACHIEDO MLADINIĆ, Split, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2013.; *Prijatelji: dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine*, (prir.) Norka MACHIEDO MLADINIĆ, Split, Književni krug, 2015.; *Zbirka dr. Ive Tartaglie. Djela iz fundusa Galerije umjetnina*, katalog izložbe, (ur.) Božo MAJSTOROVIĆ, Iris SLADE, Split, Galerija umjetnina Split, 2014. (trajanje izložbe: 11. prosinca 2014. – 1. ožujka 2015.).

² Prvi i temeljni prikaz djelovanja Društva »Medulić« do 1916. godine: Vesna NOVAK OŠTRIĆ, *Nejunačkom vremenu uprkos. Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« 1908-1916*, 8. Historijska retrospektivna izložba Moderne galerije Zagreb, katalog izložbe, Zagreb, Umjetnički paviljon, 1962. Nova saznanja o povijesti i djelovanju društva: Sandi BULIMBAŠIĆ, »Prilog poznavanju povijesti Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« 1908.-1919.«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 33 (2009.), 251-260; Sandi BULIMBAŠIĆ, *Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« (1908.-1919.)*, doktorski rad, rukopis, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.

je s Tartagliom vezivalo blisko prijateljstvo i kumstvo. Svojim Vidovdanskim ciklusom, unutar kojega nastaje i zaseban Ciklus Kraljevića Marka, s tematskim uporištem u junačkoj narodnoj pjesmi i monumentalnim oblikovanjem forme secesijske stilizacije, Meštrović je želio stvoriti prepoznatljivi nacionalni identitet i u svojoj zemlji i inozemstvu jasno izraziti nezadovoljstvo položajem hrvatskog naroda u Monarhiji i jugoslavensku ideju. Njegov projekt Vidovdanskog hrama, kao simbol jugoslavenskog ujedinjenja i »nacionalne« jugoslavenske umjetnosti, imao je mobilizacijsku ulogu u hrvatskoj umjetnosti i kulturi, posebice do Prvog svjetskog rata. Sljedbenik jugoslavenske ideje bio je i Tartaglia i ta je ideja rano prisutna u njegovim tekstovima i javnim nastupima. »Nacionalni« umjetnički program medulićevaca obuhvaćao je i promociju »nacionalne« umjetnosti i osnivanje institucija koje će o toj umjetnosti skrbiti i primjereno je prezentirati.

Ivan Meštrović, Portret Ive Tartaglie, bronca (fototeka Galerije umjetnina u Splitu)

SPLIT POČETKOM XX. STOLJEĆA

Osnivanje Društva »Medulić« treba promatrati i u kontekstu kulturno-umjetničkih zbivanja u Splitu, sjedištu društva, u prva dva desetljeća XX. stoljeća. Godine 1900. osnovan je Književno-umjetnički klub koji je okupio mlade književnike, likovne i glazbene umjetnike koji nastoje unijeti novi život u uspavanu splitsku provinciju. Članovi kluba bili su istaknuti hrvatski književnici: Ivo Vojnović na čelu kluba, Milan Begović, Vladimir Nazor, Dinko Šimunović, Ante Tresić Pavičić, kipari Ivan Meštrović, Tomo Rosandić, Branislav Dešković, slikari Emanuel Vidović, Josip Lalić, Angjeo Uvodić, Virgil Meneghello Dinčić, arhitekti Emil Vecchiotti, Ante Bezić i Kamilo Tončić, glazbenik Josip Hatze te odvjetnik, likovni kritičar i kolekcionar umjetnina dr. Ivo Tartaglia. Bila je to doista splitska intelektualna elita toga doba, a mnogi od njih postat će i članovi Društva »Medulić«. U Splitu su željeli ostvariti atmosferu karakterističnu za onodobna europska središta, njegujući jednu od temeljnih odrednica moderne – ideju umjetničke individualnosti i slobode. Okupljali su se u poznatoj splitskoj kavani *Troccoli* na Pjaci, gdje su za čuvenim »Stolom mudraca« dogovarali izložbe, predavanja iz umjetnosti, publiciranje knjiga i čitanje djela svojih članova. Herman

*Kavana 'Troccoli' na splitskoj Pjaci, početak XX. stoljeća,
(Arhiv Konzervatorskog odjela u Splitu)*

Bahr, oduševljen atmosferom koju je zatekao za svoga posjeta Splitu, nazvat će ih »hrvatskim Parižanima«.³

Posebnu atmosferu predratnom Splitu davao je humoristično-satirični list *Duje Balavac* koji su uređivali medulićevci Ante Katunarić, Emanuel Vidović i Virgil Meneghello Dinčić, kojima se neko vrijeme pridružio i Angejo Uvodić. List je izlazio od 1908. do početka 1912., sa stankom za vrijeme Prvog svjetskog rata, te uz pokušaj ponovnog ali neredovitog izlaženja od 1921. do 1923. List mladih splitskih slikara, satiričan, šaljiv, s vrsnim karikaturama i istančanim senzibilitetom za komentar društveno-političkih i umjetničkih zbivanja u gradu i šire, bio je doista osebujan primjer splitske duhovitosti i prinos jednom uzbudljivom, politički turbulentnom i umjetničkim talentima bremenitom vremenu. Zbivanja u »Meduliću« i oko njega redovito su u listu bila popraćena duhovitim komentarima i karikaturama, a *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi* bilo je posvećeno posebno izdanje *Duje Balavca*.

³ Hermann BAHR, *Dalmatinsko putovanje*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1991., 82 (izvornik: Berlin, 1909.).

PRVA DALMATINSKA UMJETNIČKA IZLOŽBA U SPLITU 1908.

Idejni začetnik *Prve dalmatinske umjetničke izložbe* u Splitu (30. rujna – 15. prosinca 1908.) bio je Ivan Meštrović koji se tada već nalazio u Parizu, te su organizaciju izložbe preuzeli uredništvo *Duje Balavca* i dr. Ivo Tartaglia.

Izložba je doživjela veliki uspjeh, a izložena su djela, unatoč neujednačenosti u kvaliteti, označila afirmaciju moderne umjetnosti u Splitu i afirmaciju Splita kao novog umjetničkog središta. Pozitivan odjek izložbe, činjenica da na njoj nije izlagao ni jedan član Društva umjetnosti te osnivanje Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« značili su prvi ozbiljniji raskol na hrvatskoj umjetničkoj sceni, do tada prilično jedinstvenoj i okupljenoj u Društvu umjetnosti na čelu s Isom Kršnjavim. Na glavnoj skupštini Društva umjetnosti početkom 1909., separatizam dalmatinskih umjetnika bio je glavna tema. Kršnjavi je održao govor u kojem su izložba u Splitu i osnivanje Društva »Medulić« jednoglasno proglašeni prijetnjom hrvatskom kulturnom i političkom jedinstvu.⁴

Na optužbe za separatizam među prvima je reagirao dr. Ivo Tartaglia. Dana 20. prosinca 1908. u Hrvatskom domu u Splitu sastali su se dalmatinski umjetnici i književnici koje je za separatizam prozvala Matica hrvatska.⁵ Sastanak je sazvao Milan Begović, a za

*Razglednica s reprodukcijom plakata
Prve dalmatinske umjetničke izložbe,
zbirka Frane Mikasa, Split.*

*Autor plakata je Nikola Jakšić,
potpisan inicijalima N.G. (Nikola Giassich)*

⁴ »Najbliži cilj i u umjetnosti je hrvatsko ujedinjenje. Svako tomu oprečno nastojanje nepatriotično je i ja ću mu se opirati svom svojom snagom (...) neka bude konkurencija, nek se natječu umjetnici, pa ako to natjecanje baš i mora biti u formi svađe i neprijateljstva, neka bude i to, ali neka se sve odigrava ovdje – to jest u Zagrebu.« Olga MARUŠEVSKI, *Društvo umjetnosti 1868.-1879.-1941.*, Zagreb, 2004., 290.

⁵ Anonimno, »Sastanak dalmatinskih književnika i umjetnika«, *Sloboda*, Split, 1908., br. 49, 13. prosinca 1908., 4; Anonimno, »Pouzdan sastanak hrvatskih književnika i umjetnika iz Dalmacije u Splitu«, *Sloboda*, Split, 1908., br. 50, 25. prosinca 1908., 3.

predsjedavajućeg je imenovan Tartaglia, koji je o svemu napisao i zaseban osvrt. U tekstu pod nazivom »Ima li separatizma« Tartaglia odbacuje optužbe za separatizam i prijetnju hrvatskom ujedinjenju, te ističe težnju dalmatinskih umjetnika i književnika za kulturnim jedinstvom svih jugoslavenskih naroda: »Dalmacija je uvijek težila k što jačem i užem narodnom i kulturnom sjedinjenju, to žele i traže i dalmatinski književnici i umjetnici s razlikom, da oni idu još dalje i teže za kulturnim ujedinjenjem svih Jugoslovena.«⁶ Razumljivo je da je u tisku Tartaglia još uvijek bio oprezan s iznošenjem ideje o političkom jedinstvu kao vodećoj ideji tek osnovanog društva, koje u to vrijeme još nije dobilo službeni status ni registraciju od vlade, a takvim je izjavama moglo biti ugroženo.

Tartaglin doprinos *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi* jest i u ime upravnog odbora napisan predgovor u katalogu izložbe. Iako nije potpisan, prepoznatljivi su njegov stil i ideje koje je zastupao, posebice u usporedbi s potpisanim predgovorom u katalogu posljednje izložbe Društva »Medulici« u Splitu 1919. Predgovor je napisan još u svibnju 1908., nekoliko mjeseci prije otvorenja, a u njemu se, osim hvalospjeva velikim imenima dalmatinske umjetnosti i Dalmaciji koju su zadesile ekonomske, kulturne i socijalne teškoće, navode i ciljevi izložbe među kojima Tartaglia više puta ističe okupljanje »umjetničke sile ne samo Dalmacije već hrvatskog i srpskog naroda uopće«.⁷ Uoči samog otvorenja izložbe, Tartaglia je objavio i tekst u kojemu je izložbu proglasio »velikim kulturnim narodnim djelom«.⁸ Tekst jasno izražava Tartaglinu naklonost jugoslavenskoj ideji i potrebu isticanja dalmatinske umjetnosti unutar hrvatske, iako je javno opovrgavao separatističke težnje dalmatinskih umjetnika.

Kao već etablirani likovni kritičar, blizak kritičkim promišljanjima moderne, Tartaglia je objavio i opširnu kritiku izložbe u uglednom zagrebačkom mjesečniku *Savremenik*.⁹ Jedno Tartaglino pismo Meštroviću otkriva kako nije bilo lako privoljeti uredništvo da objavi kritiku o regionalnoj dalmatinskoj izložbi, a saznajemo i da je tekst poslao talijanskom časopisu *Emporium*, ali nije dobio odgovora.¹⁰ Od brojnih napisa o izložbi, čiji su autori većinom bili književnici, književni kritičari i publicisti, Tartaglin je tekst jedini što ga je o izložbi napisao likovni kritičar.

⁶ Tag. (Ivo Tartaglia), »Ima li separatizma«, *Sloboda*, Split, 1908., br. 50, 25. prosinca 1908., 3-4.

⁷ *Prva dalmatinska umjetnička izložba*, katalog izložbe, Split, Splitska društvena tiskara, 1908., 7.

⁸ T. (dr. Ivo Tartaglia), »Prva dalmatinska umjetnička izložba u Splitu«, *Sloboda*, Split, 1908., br. 38., 25. rujna 1908., 4.

⁹ Dr. Ivo TARTAGLIA, »Prva dalmatinska umjetnička izložba u Spljetu«, *Savremenik*, Zagreb, br. 1, siječanj 1909., 5-13.

¹⁰ Pismo Ive Tartaglie Meštroviću, Split, 29. prosinca 1908., 849 A1, Fond pisama u vlasništvu nasljednika Ivana Meštrovića Mate Meštrovića, pohranjen u Atelijeru Meštrović, Zagreb (dalje Fond pisama – AM, Zagreb).

Sastoji se od četiri dijela; uvodni ima za temu Dalmaciju i njezinu umjetnost, u drugom analizira ciljeve izložbe, treći je posvećen slikarstvu, a četvrti skulpturi.¹¹

Iz uvoda izdvajamo Tartaglino tumačenje suvremene narodne umjetnosti koja je nastala u Dalmaciji, koje je svojevrsna prethodnica tekstova likovnih kritičara koji će narednih godina za »nacionalni« umjetnički program Ivana Meštrovića i Društva »Medulić« stvoriti pojam »nacionalne« umjetnosti i izraza. Tartaglia ističe kako je generacija dalmatinskih umjetnika predstavljena na splitskoj izložbi stvorila suvremenu narodnu umjetnost koja u sebi nosi tradiciju prošlosti, ali posjeduje modernu osnovu slobode stvaranja, socijalnog obnavljanja i posve umjetničkih ciljeva. Spojila je u sebi osobine narodne duše s europskim obrazovanjem i rafiniranošću. Ističe i kako je ta umjetnost, idejno motivirana i estetski individualizirana, nespojiva s jednostavnim prenošenjem narodnih običaja, etnografije i povijesti.¹² Tartaglino isticanje ideje »narodne umjetnosti« u Dalmaciji bilo je izazvano, prije svega, talijanskim posezanjima za Dalmacijom i tvrdnjama o »nekulturnim barbarima« čija je umjetnost kroz stoljeća bila utemeljena isključivo na utjecajima i doprinosima talijanske umjetnosti.

Unatoč sudjelovanju u organizaciji izložbe, njezinom promoviranju u tisku te prijateljstvu s mnogim izlagačima, Tartaglia u likovnoj kritici iznosi svoj objektivan likovni sud. Izložbu u cjelini ocjenjuje uspješnom, njezina umjetnička vrijednost »razmjerno je veoma znatna« a dojam bi bio bolji bez nekoliko radnji kojima tu nije mjesto i koje kvare umjetnički užitak. Isto mišljenje iznosi i u pismu Meštroviću, zajedno s idejom o daljnjem izlaganju manjeg broja »pravih« umjetnika u inozemstvu, kao posebne grupe s novim idejama i radnjama, imajući na umu užu umjetničku jezgru Društva »Medulić«.¹³

Najveći dalmatinski umjetnici, velikani hrvatske umjetnosti koji je dostojno predstavljaju pred Europom, za Tartagliu su Bukovac i Medović, a od mlađih Vidović i Meštrović. Unatoč podršci koju je davao izložbi, nije se ustručavao izreći oštru kritiku ili negativan sud o pojedinim umjetnicima (Ivan Rendić, fra Vinko Draganja, Paško Vučetić), čak i o onima s kojima je bio blizak prijatelj (Vidović, Katunarić, Meneghello).¹⁴ Iako je cijenio Vidovićevo slikarstvo, nije bio sklon slikarevom novom simbolizmu u kojemu »umovanje i misao preoteše maha«, a

¹¹ Zbog izlaganja Jasne Galjer o Ivi Tartagli kao likovnom kritičaru, tekst se ne bavi detaljnom analizom Tartagline kritike izložbe i svih izlagača, već njegovim temeljnim stavovima o izložbi i umjetnicima koji su pripadali užoj jezgri Društva »Medulić«.

¹² Dr. Ivo Tartaglia (bilj. 9), 5-6.

¹³ »Izložba je već davno zatvorena, bila je i prošla, ali ja se nadam da će imati i posljedica. Led je probijen, a sada samo treba da vas 5-6 prodrete u tuđinu kao posebna grupa sa novim radnjama i novim idejama. Neka nas krste »majstori s mora« al mi znamo ipak raditi ako hoćemo. Sa ovom malom izložbom, na kojoj je bilo još toliko nevaljanih stvari znali smo u štampi interesirati tuđinu, promisli samo što bi bilo kad bi izložbu jednu priredili samo »pravi« umjetnici.« Pismo Ive Tartaglie Meštroviću, Split, 29. prosinca 1908., 849 A1, Fond pisama – AM, Zagreb.

¹⁴ Za Katunarića i Meneghella će istaknuti da nisu napredovali od povratka sa školovanja. Dr. Ivo Tartaglia (bilj. 9), 10.

to je upravo predloženi Bukovca koji se identifikirao sa Medvetom, uvek
se neki roditelj, da mi se to u dočemu kome i roditelj. Može ti, već su neki
školci iz društva, ali se pred tobom ne opravda. Ako ti vidi, idem i ja i svi
društvo koji su otvoreno voljeli, ali će vada doći do toga, da će Medvet
što si ga ti pravo i pravo mi misli i skoro otvori u Bukovca mi,
kako su tvoji protivnici, a to se misli po mom mišljenju, razvijati. Ne
sam otvoreno mišljenje, da bi se otvoreno mišljenje na svoj način izjaviti. Ne
dobićeš vada od Bukovca voljenu odgovor i otvori u društvo, ali još
ti samim, koji istup upravo društvo u splitski, a ovi ga, koji su mišljenje
već se voljeli otvoreno izjaviti, to su svi koji voljeli razvijati
Bukovca, koji su ga ili da se još opravda ili da javno izjavio
eje. Može biti misli mi bi deravnirali Bukovca te bi se su misli
voljeli, čime društvo ne bi javno misli izjavilo, ali bi to je
skoro, otvori u mišljenje Bukovca. Proizvodi se bolje o svemu te prvi
roditelj i misli ili da čemu vada ili da čemu vada i društvo je:
rimo, ja Medvet, ko, tebe mišljenje mišljenje biti! - Ja sam
i vada misli da sam prvi svoje volje izjavio, to da sam
pravno na svoje volje izjavio, to je volje izjavio u svojoj volje
na to biš, ali tebi, javiti mišljenje mišljenje vada, Može
ovo bi misli da čemu izjavio, da čemu volje svoja volje, ako
na vada, a na čemu mišljenje jedni svoje volje od Medvet, vada.
Ako se ne vada otvoreno vada, u splitski, javi mi to misli i to
bi volje o svim pitanjima, da se i mi vada mišljenje vada.
Tvoji prijatelji mišljenje, a tebi vada vada vada.

postupio

755

Pismo Ive Tartaglie Ivanu Meštroviću
u kojemu mu iznosi svoje mišljenje o sukobu s Vlahom Bukovcem,
Split, 18. prosinca 1910.
(vlasništvo Mate Meštrovića, pohranjeno u Atelijeru Meštrović, Zagreb)

slikanje iz prirode zamijeni slikanje prirode iz »svoje nutarnosti«. Za Tartagliu su slike poput *Angelusa*, koju apostrofira u svojoj kritici kao znak slikareve krize, monotone, nerealne, »slikane u pretjeranoj rumenoj i ljubičastoj šari«, s figurama bez značenja. Taj sud potvrđuje dugotrajno nerazumijevanje Vidovićeva simbolizma od strane kritike o čemu je već pisano,¹⁵ ali i literarnost Tartaglinog i inih tekstova u kojima je prosudba ostajala na ugođajnoj, sadržajnoj, a ne likovnoj analizi slike. Vidovićev literarni simbolizam Tartagli je prihvatljiv; danteovsku *Melankoliju* otkupio je na izložbi za vlastitu zbirku.¹⁶

Izdvajamo još i Tartaglin sud o Ivanu Meštroviću, središnjoj figuri Društva »Medulić«. Meštrović je za njega umjetnik i filozof istodobno, »umjetnički Titan« koji dominira izložbom, iako još nije dosegao svoj stvaralački vrhunac. Sukladno svojim tezama o narodnoj umjetnosti, Tartaglia izdvaja nova Meštrovićeva djela iz Pariza, Vidovdanske fragmente (*Guslareva glava, Torso, Antejeva desnica*, 1908.) i reljef *Umjetnik naroda moga* iz 1905. koji je prethodio ciklusu. Zanimljivo je Tartaglino negiranje utjecaja austrijskog kipara Metznera na Meštrovića, osobito na navedena Meštrovićeva nova djela.¹⁷ Takve su tvrdnje vjerojatno proizašle iz Tartagline želje za potvrdom kipareve originalnosti iako se Metznerov utjecaj, posebice u segmentu Meštrovićeve arhitektonske plastike koja je također bila izložena u Splitu, ne može osporavati.

Na *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi* prvi put je iznesena ideja o osnivanju Galerije umjetnina u Splitu, a namjesnik Dalmatinske vlade Niko Nardelli¹⁸ otkupio je i prve umjetnine koje su bile začetak njezina fundusa. Nekoliko umjetnina kupile su i privatne osobe za svoje zbirke. Tartaglina zbirka umjetnina tada je još u začetku. Od izloženih umjetnina u njegovu je vlasništvu već bio diptih *Dobra i zla žena* iz 1905. Mirka Račkoga, koji je kupio nakon *Izložbe Jugoslavenske umjetničke kolonije* u Beogradu, otvorene u siječnju 1907., na kojoj je bio izložen pod nazivom *Zbilja i pjesma*.¹⁹ Na splitskoj izložbi Tartaglia je kupio *Melankoliju*

¹⁵ Igor ZIDIĆ, *Emanuel Vidović*, Retrospektivna izložba, katalog izložbe, (ur.) Biserka Rauter-Plančić, Zagreb, Muzejski prostor, 15. siječnja – 1. ožujka 1987.; Sandi BULIMBAŠIĆ, »Emanuel Vidović i simbolizam«, u: *Mogućnosti*, 1012 (2000.), 95-111.

¹⁶ Dr. Ivo Tartaglia (bilj. 9), 8-9.

¹⁷ Dr. Ivo Tartaglia (bilj. 9), 11-12.

¹⁸ Nardelli je bio član utemeljitelj Društva »Medulić«. Anonimno, »Novi utemeljitelj Medulića«, *Sloboda*, Split, 1910., br. 37, 1. travnja 1910., 5.

¹⁹ Prema usmenom i pisanom kazivanju N. Machiedo Mladinić, te dvije slike bile su Tartagli među najdražim djelima u zbirci i prve koje je kupio: Norka MACHIEDO MLADINIĆ, »Tragom najveće predratne privatne zbirke umjetnina u Dalmaciji«, u: *Kulturna baština*, 18 (1988.), 115-120, 115. U navedenom tekstu netočan je, međutim, podatak da je Tartaglia slike kupio u svojoj dvadeset drugoj godini života jer je diptih Račkog nastao 1905. kada je Tartaglia, rođen 1880., već imao dvadeset pet godina. U fototeci Galerije umjetnina u Splitu, pohranjene su fotografije koje smo, temeljem analize izloženih djela, identificirali kao postav *Izložbe Jugoslavenske umjetničke kolonije* u Beogradu. Fotografije nose oznake: fot-5165, fot-5166, fot-5167, fot-5168, autor je dvorski fotograf Milan Jovanović. Nekoliko recentno objavljenih Meštrovićevih pisama upućenih Tartagli od rujna do studenoga 1907. otkriva do sada nepoznate detalje o Tartaglinoj kupnji diptiha.

Emanuela Vidovića i *Dalmatinsku seljakinju* zadarskog kipara Bruna Berse. Za Bersinu skulpturu napisao je u svojoj kritici da je modelirana fino, elegantno, »s mnogo čuvstva i gracije«. Uz *Staru crkvu* i *Amicu Quies, Melankoliju* je izdvojio kao jednu od Vidovićevih najboljih slika.²⁰

O otkupu umjetnina na izložbi izvještavao je onodobni tisak, a detalje otkriva korespondencija, posebice pisma Vidovića i Tartaglie Meštroviću. Tako saznajemo da su za kupnju jedne slike Mirka Račkoga bili zainteresirani dr. Marušić,²¹ Meštrović i Tartaglia, te da je bilo određenih nesporazuma. Na kraju su Tartaglia i Vidović pregovarali s Marušićem u Meštrovićevo ime. Prema podacima iz dostupne korespondencije, slika je na kraju ostala kod izložbenog odbora koji je stvar trebao riješiti u korist Meštrovića.²² Nažalost, ni Tartaglia ni Vidović ne navode u pismu naziv slike Račkoga oko koje su se sporili Meštrović i Marušić, a ne znamo ni kod koga je na kraju slika doista završila.²³ Rački je na izložbi izlagao samo četiri slike – *Iz Pakla, Drvored, Vrag* i diptih *Dobra i zla žena* koji je već bio Tartaglino vlasništvo. *Vrag* je bio otkupljen od izložbenog odbora što sužava izbor na dvije slike – *Iz Pakla* i *Drvored*. Slika *Drvored* jest krajolik

U pismu od 30. rujna 1907. saznajemo da je Tartaglia prvo kupio samo sliku *Zla žena* i za nju platio dio novca (50 f.), a ostatak je trebao platiti u još dvije rate. Meštrović ga moli da kod sebe pohrani i sliku *Dobra žena*, te da je pokušava prodati nekom drugom, navodeći i to da njezina cijena nije velika. U pismu od 24. listopada 1907. Meštrović predlaže Tartagli da sliku ponudi dr. Josipu Smodlaku, a saznajemo i da slike još nisu isporučene Tartagli. U pismu od 4. studenog 1907. kada su slike konačno stigle u Split, Meštrović pita Tartagliu kako mu se sviđaju, što potvrđuje da je Tartaglia prve slike u svojoj zbirci kupio očito na nagovor Meštrovića, kako bi prije svega pomogao mladom slikaru Račkom. Pisma u vlasništvu Norke Machiedo Mladinić objavljena su u: *Prijatelji: dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine* (bilj. 1), 33-34, 35.

²⁰ Dr. Ivo Tartaglia (bilj. 9), 13, 9.

²¹ Dr. Filip Davidović Marušić bio je rodom iz Drniša gdje je i živio, liječnik po profesiji, kolekcionar umjetnina i Meštrovićev prijatelj.

²² Tartaglia piše: »Zatražio sam onu Račkijevu sliku čije si vlasništvo Marušić prisvaja, ali mi je Vidović rekao da je nemože prodati ni meni ni tebi, jer da su je od Marušića primili i prema njemu su odgovorni. Ja sam pak isposlova da se slika ne povrati Marušiću nego da ostane u pohrani kod odbora dok Mar. dodje u Spljet. Onda će mu se sve prikazati, a ako usprkos svemu bude sliku zahtjevao onda će ga oni uputiti na mene pak ću ja ili lijepim ili ružnim načinom s njime stvar u tvoje ime riješiti.« Pismo Ive Tartaglie Meštroviću, Split, 29. prosinca 1908., 849 A1, Fond pisama – AM, Zagreb. Vidović: »Glede Račkijeve slike govorio sam sa Marušićem. On je odmah potom bio da slika ostane kod nas. Nije mu milo bilo kada sam ga upitao pripada li njemu slika, a još više žao mu je bilo što si ti tražio da slika bude tebi pridržana.« Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću, bez nadnevka (po sadržaju siječanj 1909.), 895 A2, Fond pisama – AM, Zagreb.

²³ Nažalost, naziv slike Račkoga ne spominje ni Meštrović u pismu Tartagli od 22. prosinca 1908. Još više zbunjuje njegov navod da je riječ o slici koja je »u katalogu uvrštena kao 'priv. vlasništvo'«: *Prijatelji: dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine* (bilj. 1), 38. U katalogu *Prve dalmatinske umjetničke izložbe* je, naime, u popisu umjetnina Mirka Račkoga, kao privatno vlasništvo označena jedino slika *Dobra i zla žena (diptih)* pod kataloškim brojem 97.

manjih dimenzija, pomalo atipična za opus Račkog,²⁴ dok je slika *Iz pakla* danas izgubljena u privatnom vlasništvu, a nije nam poznata ni prema fotografiji. Rački ju je učestalo izlagao na izložbama Društva »Medulić«, redovito je bila zapazena od kritičara, a u svojoj kritici izdvaja je i Tartaglia.²⁵

ULOGA DR. IVE TARTAGLIE U POKRETAČKOM ODBORU I UPRAVI DRUŠTVA »MEDULIĆ«

Iako je Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić« osnovano krajem 1908., pravilnik društva službeno je potvrđen od Dalmatinske vlade 12. siječnja 1910. godine.²⁶ Na posljednjoj stranici pravilnika piše da je predan namjesništvu 19. prosinca 1909.²⁷ Pravilnik, sastavljen prema pravilniku zagrebačkog Društva umjetnosti,²⁸ sastavljao je pokretački odbor u Splitu na čelu s Vidovićem, prema uputama i savjetima Meštrovića. Članovi pokretačkog odbora bili su, uz Vidovića i Meštrovića, Vlaho Bukovac, Tomislav Krizman, Celestin Medović, Mirko Rački, Ivan Rendić, Ivan Tišov, Kamilo Tončić i dr. Ivo Tartaglia. Kao pravnik, Tartaglia je nesumnjivo imao važnu ulogu kod sastavljanja pravilnika, što su potvrdila i kasnija zbivanja u kojima je došlo do izmjene pravilnika. Pokretački je odbor poslao dopis s pravilnikom na adrese brojnih uglednika u Dalmaciji i Hrvatskoj, ali i izvan nje, kako bi društvu pristupio što veći broj članova i kako bi se osigurala što veća materijalna potpora. Nakon potvrde pravilnika, pola godine kasnije, na sjednici društva koja se održala 15. lipnja 1910. u Obrtnoj školi u Splitu, jednoglasno je izabrana uprava: predsjednik Vlaho Bukovac, potpredsjednik Tomislav Krizman, tajnik dr. Ivo Tartaglia, blagajnik Kamilo Tončić, te članovi odbora Celestin Medović, Ivan Meštrović, Mirko Rački i Emanuel Vidović.²⁹ Osim uloge u pokretačkom odboru i upravi društva, Tartaglia je, kao i mnogi uglednici iz javnog

²⁴ Sliku *Drvodred* identificirala je na rekonstrukciji *Prve dalmatinske umjetničke izložbe* u Splitu 2011. kustosica izložbe Iris Slade. U fundus Galerije umjetnina dospjela je preko Općine Split pod nazivom Aleja. Iris SLADE, »Prva dalmatinska umjetnička izložba«, u: *Prva dalmatinska umjetnička izložba, katalog izložbe*, (ur.) Božo MAJSTOROVIĆ, Split, Galerija umjetnina Split, 2011., 68-69.

²⁵ Dr. Ivo Tartaglia (bilj. 9), 10.

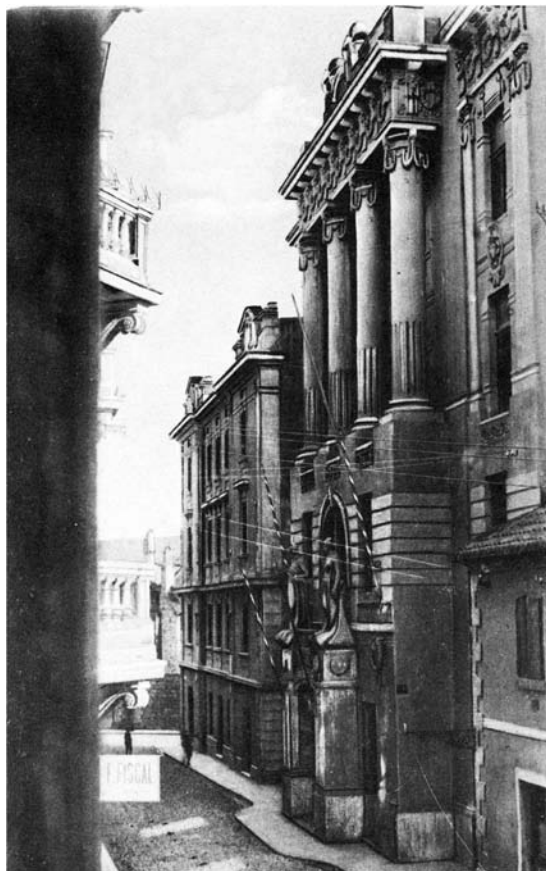
²⁶ Državni arhiv Zadar, *Jugoslavenski konzulat Zadar, Katastar društava u Dalmaciji bivšeg Namjesništva*, Svezak I, sv. 142, 640/13; Svezak II, sv. 143, 753. Pravilnik Društva koji je bio predan Namjesništvu 1909. pod oznakom br. VIII 1163/1 nije sačuvan u arhivu.

²⁷ Arhiv Konzervatorskog odjela u Splitu, br. 12/1910. Pravilnik je sačuvan uz dopis s pozivom na članstvo koji je uprava društva uputila don Frani Buliću, tadašnjem pročelniku Konzervatorskog zavoda.

²⁸ Pismo Emanuela Vidovića Meštroviću, bez nadnevk (po sadržaju siječanj 1909.), 895 A2, Fond pisama – AM, Zagreb.

²⁹ Prema pravilniku, tajnik vodi poslove društva i upravlja društvenom knjižnicom. *Pravilnik Hrvatskog umjetničkog društva »Medulić« u Splitu*, Split, 1910., 15.

i političkog života, pomagao rad društva i materijalno kao član utemeljitelj.³⁰ Na sjednici društva na kojoj je izabrana uprava, najavljena je i izložba članova koju će društvo organizirati u Zagrebu u listopadu 1910., a koja će imati »posebno narodno obilježje«.³¹

*Hrvatski dom u Splitu arhitekta Kamila Tončića, mjesto održavanja
Prve dalmatinske umjetničke izložbe. Razglednica s početka XX. stoljeća
(Arhiv Konzervatorskog odjela u Splitu)*

³⁰ Članovi utemeljitelji bili su oni koji »jednom za uvijek« uplate 200 kruna. Tartaglia je postao član utemeljitelj u ožujku 1910. Anonimno, »Novi članovi Medulića«, *Sloboda*, Split, 1910., br. 35, 25. ožujka 1910., 5.

³¹ Anonimno, »Društvo Medulić«, *Sloboda*, Split, 1910., br. 68, 17. lipnja 1910., 3; Anonimno, »Društvo Medulić«, *Obzor*, Zagreb, 1910., br. 168., 21. lipnja 1910., 1.

IZLOŽBA »NEJUNAČKOM VREMENU U PRKOS« U ZAGREBU 1910.

Izložba *Nejunačkom vremenu u prkos* (31. listopada 1910. – 1. siječnja 1911.) u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu bila je prva velika zajednička izložba članova Društva »Medulić«, a s obzirom na narodnost izlagača, imala je, za razliku od prethodnih izložaba društva u Splitu 1908. i Ljubljani 1909., južnoslavenski karakter. Posebno »nacionalno« obilježje i istaknuti politički karakter izložbe bili su izraženi i u samom nazivu koji je geslo književnika Ive Vojnovića. Autor idejne koncepcije bio je Ivan Meštrović. Tematska okosnica izložbe s tematikom iz junačke narodne pjesme bio je Ciklus Kraljevića Marka na kojemu su, tek nekoliko ljetnih mjeseci prije otvaranja, intenzivno radili Meštrović, Rosandić, Rački, Krizman i mladi Ljubo Babić.

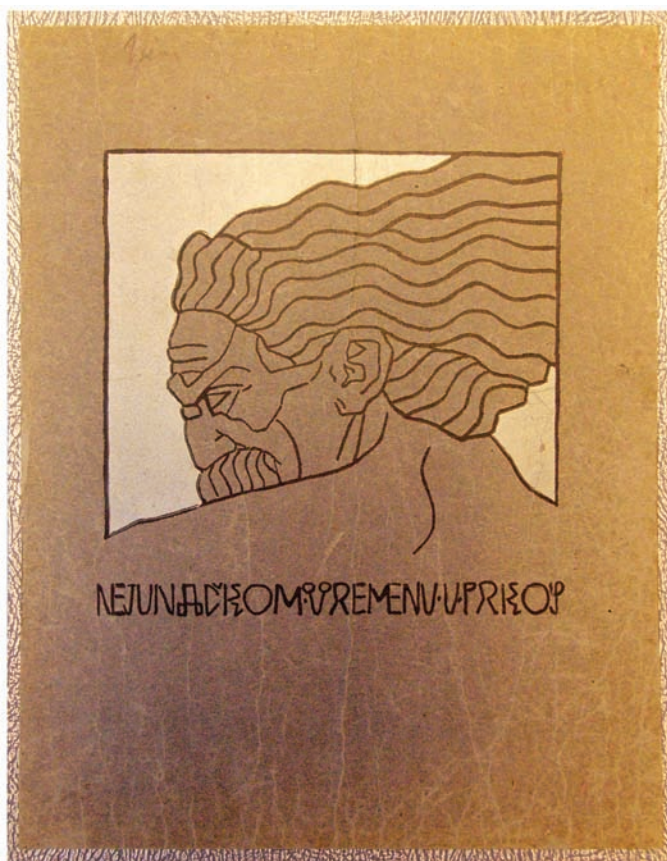
Osim što je kao likovni kritičar i autor predgovora u katalogu izložaba »Medulića« promovirao njihovu umjetnost, a kao tajnik vodio poslove društva, dr. Ivo Tartaglia često je preuzimao i savjetodavnu ulogu u mnogim pitanjima društva i međusobnih odnosa u njemu. Kod priprema za izložbu *Nejunačkom vremenu u prkos*, tisak se raspisao o nesuglasicama između mlađih i starijih članova društva.³² I doista, pojedini umjetnici (Marko Rašica, Karmelo Štambuk, Branislav Dešković) istupaju iz društva i, nezadovoljni što su im radovi bili odbijeni, pišu predsjedniku Bukovcu.³³ U tisak, međutim, nisu procurile vijesti o sukobu u samom vrhu »Medulića«, između formalnog predsjednika društva Vlaho Bukovca i ideologa Ivana Meštrovića. Ozbiljnost tog sukoba otkriva jedno Bukovčevo pismo Meštroviću u kojemu, ljut što ga se proziva za nešto u čemu nije ni sudjelovao, traži od Meštrovića da preuzme odgovornost: »Onoj gospodi o koim Vam pišem izjavite Vi što i zašto ste im tako učinili, a mene od toga očistite jer i sami znadete da se nit tamo nahodijo nijesam kad ste izložbu spravljali.«³⁴

Još je zanimljivije pismo koje je Meštroviću uputio Tartaglia koji piše: »I kao da to sve nije dosta, morao si sada doživjeti i ovaj konflikt sa Bukovcem. (...) ako netko ima biti dezavuiran to je upravo predsjednik Bukovac koji se identificirao sa Jedinstvom, mora se naći načina, da mu se to u doličnoj formi i saopći. Ne ti već

³² Uredništvo, »Dalmatinski umjetnici u društvu Medulić«, *Naše jedinstvo*, Split, 1910., br. 47, 23. travnja 1910., 3; Anonimno, »Jučer nam neko odgovara u Slobodi«..., *Naše jedinstvo*, Split, 1910., br. 48, 26. travnja 1910., 3; Ur., »Društvo Medulić. Primamo od gosp. Virgila Meneghella Dinčića«, *Naše jedinstvo*, Split, 1910., br. 50, 30. travnja 1910., 3; Anonimno, »Radi društva Medulić«, *Naše jedinstvo*, Split, 1910., br. 52, 6. svibnja 1910., 3; Anonimno, »Društvo Medulić. Primamo iz Venecije«, *Naše jedinstvo*, Split, 1910., br. 53, 10. svibnja 1910., 2; Anonimno, »U društvu Medulić«, *Naše jedinstvo*, Split, 1910., br. 131, 8. studenoga 1910., 2-3.

³³ Vlaho BUKOVAC, *Moj život*, Zagreb, Matica hrvatska, Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, 1992. (drugo izdanje), 192.

³⁴ Pismo Vlaho Bukovca Meštroviću, Prag, 9. studenoga 1910., 156 A1, Fond pisama – AM, Zagreb.

*Naslovnica kataloga izložbe Nejunačkom vremenu u prkos, 1910.
(Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Zagreb)*

on mora izaći iz društva ako se pred tobom ne opravda. Ako ti odeš, idem i ja i svi drugi koji su s tobom solidarni, ali će onda doći do toga, da će Medulić što si ga ti osnovao i pribavio mu ime i glasa ostati u rukama onih koji su tvoji protivnici, a to se mora po mom mnenju zapriječiti. Ja sam stoga mnenja da bi se stvar morala na ovaj način riješiti. Ako ti dobiješ sada od Bukovca doličan odgovor i ostaneš u Društvu ili pak ti saopćiš tvoj istup upravi društva u Spljetu, a ova ga ne primi na znanje već se solidarna s tobom izjavi, te ovu svoju solidarnost saopćí Bukovcu pozvavši ga ili da se opravda ili da povuče konsekvencije. Na ovaj način mi bi dezavuirali Bukovca te bi se on morao odalečiti, čime društvo ne bi jamačno ništa izgubilo, ali bi što je glavno ostalo u našim rukama. Promisli se bolje o tome, te

pruži sredstava i nama ili da časno odemo ili da časno ostajemo i društvo spasimo jer 'Medulića' bez tebe niti može niti smije biti!«³⁵

S obzirom na daljnja zbivanja i ostanak Bukovca i Meštrovića u Društvu »Medulić«, rasplet događaja vjerojatno je bio prema jednoj od opcija koje je u svom pismu predložio Tartaglia.

ČETVRTA JUGOSLAVENSKA UMJETNIČKA IZLOŽBA U BEOGRADU 1912.

Sličnu posredničku ulogu, između Meštrovića i splitskih članova društva, posebice Vidovića i Katunarića, Tartaglia je imao prilikom izlaganja Društva »Medulić« na *Četvrtoj jugoslavenskoj umjetničkoj izložbi* u Beogradu (27. svibnja – 26. srpnja 1912.). Izložba je bila prvo izlaganje »Medulića« sa Savezom jugoslavenskih umjetnika »Lada« kojemu, bez obzira na jugoslavensku orijentaciju, medulićevci nisu nikada formalno pristupili.³⁶ Naime, nakon izložbe Saveza »Lada« u Zagrebu 1908., na kojoj dalmatinski umjetnici nisu izlagali zbog umjetničkih, strukovnih i idejnih razlika u stavovima,³⁷ osnivanje i afirmacija Društva »Medulić«, a posebno Meštrovićev ugled u zemlji i u inozemstvu, rezultirali su pozivom Uroša Predića, predsjednika srpskog odsjeka »Lade« Meštroviću da predloži uvjete pod kojima bi on i medulićevci pristali izlagati u Beogradu. Poziv je upućen kako bi umjetnici okupljeni u »Meduliću« svojim djelima podigli kvalitetu i značaj izložbe. Kao rezultat kompromisnih pregovora koje je Meštrović u ime društva vodio s »Ladom«,³⁸ došlo je do promjene imena društva koje postaje

³⁵ Pismo dr. Ive Tartaglie Meštroviću, Split, 18. prosinca 1910., 849 A1, Fond pisma – AM, Zagreb.

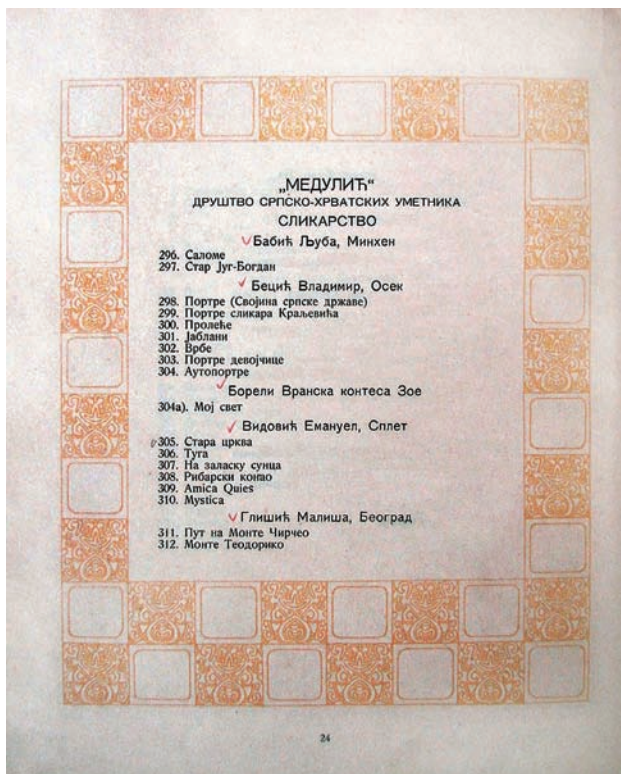
³⁶ Razlozi su bili ne samo konzervativnost »Lade« na umjetničkom polju, već i različit pogled na jugoslavensku ideju. Zbog političkog oportunitizma »Lada« je zagovarala ideju jugoslavenskog kulturnog, ali ne i političkog jedinstva.

³⁷ U oštroj kritici te izložbe Tartaglia je optužio žiri Saveza »Lada« za odbijanje najboljih djela i nekolegijalno ponašanje prema dalmatinskim umjetnicima, a izložbu je proglasio poniženjem i degradacijom jugoslavenske i hrvatske umjetnosti. Tartaglia ističe da je svrha jugoslavenskih izložaba jugoslavensko kulturno jedinstvo kojemu se »moraju žrtvovati svi osobni i staleški interesi, i pokoriti svi hrvatski umjetnici«. Dr. T. (dr. Ivo Tartaglia), »'Jugoslovenska' izložba«, *Sloboda*, Split, 1908., br. 22, 30. svibnja 1908., 3-4, 4.

³⁸ Meštrovićevi uvjeti na koje pregovarači pristaju, mijenjajući zbog toga i ustaljena pravila dotadašnjih jugoslavenskih izložaba, bili su da izložba ne nosi naziv »Ladina« već »jugoslavenska«, da »Lada« u svemu bude ravnopravna s »Medulićem«; da svako izložbeno odjeljenje ima svoj žiri ili ako i bude jedan zajednički žiri da »Medulić« i »Lada« u njemu imaju isti broj članova. Uvjeti su navedeni u: Pismo Ivana Meštrovića dr. I. Tartagli, Rim, 14. ožujka 1912., vlasništvo Norke Machiedo Mladinić kojoj iskreno zahvaljujem na nesebičnom ustupanju pisma za korištenje i objavu prije tiska knjige koju je priredila: *Prijatelji: dopisivanje Ivana Meštrovića s Ivom Tartagliom u razdoblju od 1905. do 1947. godine* (bilj. 1), 60-61.

Društvo srpsko-hrvatskih umjetnika »Medulić«, a sjedište društva uz Split postaje i Beograd što je zahtijevalo i izradu novog pravilnika.³⁹

Zbog tih pregovora, dijelom i Meštrovićeve samovolje, došlo je do novih neslaganja među članovima društva, a Bukovac, iako još uvijek predsjednik društva, prvi put ne izlaže s »Medulićem«. S promjenom imena, a posebno Beogradom kao novim sjedištem društva, nisu se slagali ni Vidović ni Katunarić.⁴⁰ Tartaglia je, kako saznajemo iz pisama, trebao odigrati ulogu posrednika između Meštrovića i

Stranica kataloga Četvrte jugoslavenske umjetničke izložbe u Beogradu 1912. na kojoj je došlo do promjene imena Društva hrvatskih umjetnika »Medulić« u Društvo srpsko-hrvatskih umjetnika »Medulić« (Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Zagreb)

³⁹ O detaljima pregovora iz korespondencije koju su s Meštrovićem vodili I. Tartaglia, E. Vidović, A. Katunarić, U. Predić i M. Murat i o značaju izložbe u povijesti društva vidi: Sandi BULIMBAŠIĆ (bilj. 2, 2009.; 2014.), 254-255; 84-88.

⁴⁰ Vidović i Katunarić smatrali su da se kao sjedište društva nije smjelo izostaviti Zagreb, te da s obzirom na negativnu sliku društva u Zagrebu, nakon izlaganja u Paviljonu Kraljevine Srbije na Međunarodnoj izložbi u Rimu 1911., ne bi trebalo mijenjati ime društva.

splitskih članova uprave društva kako bi pristali na izmjenu pravilnika i izlaganje u Beogradu. U travnju 1912. Tartaglia piše Meštroviću: »Tvome zadnjem pismu nijesi priložio pravilnik, kako si to pisao, pak sam ja uvijek čekao da to uradiš e da uzmognem stvar sa ovdješnjim umjetnicima uredit. Ja sam š njima govorio i napokon sam ih uvjerio i nagovorio da pristanu na promjenu imena društva Medulić, (...) Glede izložbe u Beogradu oni su svi pripravnici da izlože, ali hoće prije da vide pravilnik. Ja sam do danas čekao taj pravilnik, ali on nije stigao, pak te molim da ga odmah pošalješ jer s ovim čudacima nećeš nikad doći na kraj. Pošalji dakle odmah taj pravilnik.«⁴¹ Iz istog pisma saznajemo i da se Tartaglia nije protivio novom imenu društva, ali je imao svoj prijedlog: »Medulić« društvo hrvatskih i srpskih umjetnika.⁴² Izgledno je i da je Tartaglia, kao odvjetnik po profesiji i tajnik društva, prema Meštrovićevu prijedlogu, trebao sastaviti konačni prijedlog novog pravilnika.

Nema pouzdanih dokaza da su promjena imena i sjedišta društva te novi pravilnik bili službeno potvrđeni od upravnog odbora Društva »Medulić« ili namjesništva Dalmatinske vlade. Međutim, u tisku i službenim istupima društva, posebice nakon izložbe u Beogradu, »Medulić« se sve češće navodi kao Društvo srpsko-hrvatskih umjetnika.

Četvrta jugoslavenska umjetnička izložba, u čijem katalogu stoji posveta »Kulturnoj zajednici Južnih Slovena«, demonstrirala je narodnošću izlagača i umjetničkih udruženja jugoslavensko kulturno jedinstvo i bila korak dalje na putu ka političkom ujedinjenju. Jugoslavenska zajednica ostvarena na toj izložbi doista je bila pogled u budućnost naroda na ovim prostorima, koja će se ostvariti nekoliko godina kasnije, nakon Prvog svjetskog rata.

IZLOŽBA JUGOSLAVENSKIH UMJETNIKA IZ DALMACIJE U SPLITU 1919.

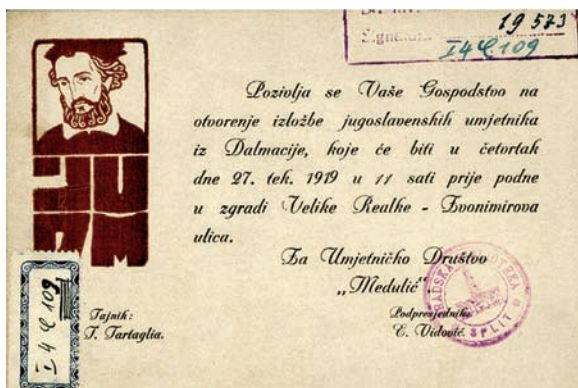
Društvo »Medulić« simbolički je započelo i završilo svoje djelovanje izložbama u Splitu. Posljednju izložbu organiziralo je u novoj državi, Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca, i pod novim imenom kao Društvo jugoslavenskih umjetnika »Medulić«. *Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije* (27. ožujka – 15. svibnja 1919.) imala je izraziti politički i nacionalni karakter; uoči Mirovne konferencije u Parizu na kojoj se odlučivalo hoće li Dalmacija pripasti Italiji ili Jugoslaviji, trebala je spriječiti talijansku okupaciju Dalmacije i pokazati svijetu i Saveznicima

⁴¹ Pismo dr. Ive Tartaglie Meštroviću, Split, 1. travnja 1912., 849 A6, Fond pisama – AM, Zagreb.

⁴² »Meni se čini da ova formula ima mnogo više smisla nego li ona obična 'Srbsko-Hrvatski'.« Vidi bilješku 41.

njezinu bogatu kulturno-umjetničku tradiciju. Izložbu je osmislio Ivan Meštrović koji je u to vrijeme postao i predsjednik Društva »Medulić«. Kako je istovremeno bio zauzet organizacijom politički još značajnije Izložbe jugoslavenskih umjetnika u Parizu, organizaciju izložbe u Splitu preuzeo je Tartaglia, koji je i dalje bio tajnik društva.⁴³ Izložba je organizirana na brzinu i bez velikih priprema. U skladu s njezinim nacionalnim i političkim ciljem, središnje mjesto zauzimali su Meštrovićevi Vidovdanski fragmenti i Ciklus Kraljevića Marka, utjelovljenje ideje nacionalne jugoslavenske umjetnosti.

O ciljevima izložbe najbolje svjedoči i Tartaglin predgovor u katalogu,⁴⁴ objavljen na hrvatskom i francuskom jeziku, te govor na otvaranju izložbe. U predgovoru Tartaglia ponavlja izlaganje o Dalmaciji i njenoj bogatoj umjetničkoj tradiciji i svoju definiciju narodne jugoslavenske umjetnosti iz teksta o *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi u Savremeniku*. U govoru na otvaranju istaknuo je kako izložba, osim umjetničkog, ima i nacionalni cilj, a ideja o jugoslavenskoj zajednici koju je na svojim izložbama promicala grupa umjetnika oko Meštrovića, danas je ostvarena. Za Tartagliu, ako bude ostvaren nacionalni cilj splitske izložbe i Dalmacija pripadne Jugoslaviji, »Društvo 'Medulić' ispunilo je svoju nacionalnu dužnost i time se dostojno odužilo svome utemeljitelju Ivanu Meštroviću, koji

*Pozivnica za Izložbu
Jugoslavenskih umjetnika u Dalmaciji, 1919.
(Arhiv Tartaglia, Zbirka sitnog tiska I,
Odjel specijalnih zbirki, Sveučilišna knjižnica u Splitu)*

⁴³ Uz Meštrovića kao novog predsjednika, Krizmana je na mjestu potpredsjednika društva zamijenio Vidović, članovi odbora su Rački, Krizman i Toma Rosandić kao jedini novi član uprave. Tartaglia i Tončić zadržali su svoje dotadašnje funkcije.

⁴⁴ »Cilj je ovaj plemenit! Danas, kada se u jednom dijelu Evrope poriče jugoslavenstvo Dalmacije, kada se našem narodu na ovim žalima Jadrana predbacuje pomanjkanje svake kulture, svake duševne sposobnosti i bilo kojeg uzvišenog preduzeća, kada u našem gradu borave predstavnici najkulturnijih naroda svijeta, htjelo se pružiti malen dokaz onoga što imamo i onoga što je naš narod kadar učiniti na kulturnom i umjetničkom polju. Htjelo se posvjedočiti, kako je kod našeg naroda snažno razvijen kult ljepote i ljepota narodne duše.« Ivo TARTAGLIA, predgovor u katalogu izložbe, *Jugoslav. Društvo »Medulić«*. Split 1919. *Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije*, Split, 1919., 7-10, 9.

danas utjelovljuje ne samo umjetničke ciljeve, već i težnje i snagu i volju čitavog jugoslavenskog naroda, koji još uvijek vjeruje u 'Avet Markova gnjeva'.⁴⁵

Na kraju predgovora u katalogu izložbe, Tartaglia ističe još jedan, od medulićevaca i njega osobno davno postavljen cilj: osnivanje »moderne galerije jugoslavenskih umjetnika« u Splitu, za koju je već sakupljen velik broj umjetnina

skrivenih po privatnim domovima i školama. U to vrijeme već je imenovan gradonačelnikom Splita⁴⁶ i započinje rad na postavljenom cilju, otkupljujući sa svake naredne izložbe nešto za buduću galeriju i pohranjujući umjetnine u općinski dom. Zahvaljujući Tartaglinom istaknutom društvenom i političkom položaju, ideja o osnivanju galerije ostvarena je kada je imenovan banom Primorske banovine 1931. godine. Za ravnatelja i prvog kustosa postavljeni su medulićevci Kamilo Tončić i Andjeo Uvodić.

*Jerolim Miše, Nudo. comp./Strast,
ulje na platnu, 1914.
(fototeka Galerije umjetnina u Splitu)*

Analiza popisa izlagača i izloženih radova u katalogu izložbe, uz koje je zabilježen i podatak o vlasništvu,⁴⁷ pruža uvid u Tartaglin likovni ukus i razvoj zbirke koja je tada bila već prilično velika. Od umjetnina na izložbi, u vlasništvu Tartaglie bilo ih je ukupno šesnaest, a riječ je o sljedećim autorima i umjetninama: Ivan Rendić (*Gonjačica*), Zvonimir Šupuk (*Pejzaž*), Zoe Borelli (*Studija, Učenjak, Glad*), Vinko Foretić (*Predgrađe Pariza*), Emanuel Vidović (7 karikatu-

⁴⁵ Anonimno, »Otvor umjetničke izložbe u Splitu«, *Novo doba*, Split, 1919., br. 71, 27. ožujka 1919., 2-3.

⁴⁶ Tartaglia je bio gradonačelnik Splita od 1918. do 1928. Grad tada doživljava značajan urbanistički i prosvjetni procvat, dobiva elektrifikaciju, željeznički spoj sa Zagrebom, te postaje najveća državna luka novostvorene Kraljevine SHS.

⁴⁷ Slike u vlasništvu Tartaglie označene su inicijalima Dr. I.T.

ra), G. F. Radovani (*Iz kavane*), Jerolim Miše (*Poslije porođaja, Nudo. comp.*).⁴⁸ Na izložbi je Tartaglia kupio *Sv. Franu Asiškog* M. C. Medovića.⁴⁹ Većina navedenih djela danas se nalazi u Galeriji umjetnina u Splitu gdje su dospjele Tartagliinom darovnicom.

DJELOVANJE DR. IVE TARTAGLIE NA POLJU LIKOVNIH UMJETNOSTI IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

»Vidoviti prethodnici«, kako je medulićevce nazvao Vinko Kisić u predgovoru kataloga samostalne izložbe Emanuela Vidovića u Splitu 1919.,⁵⁰ postali su politički podobni i poželjni u novoj, jugoslavenskoj državi i reorganiziranom Društvu umjetnosti na čelu s novim predsjednikom Dušanom Plavšićem.⁵¹ Meštroviću i Račkom novi je predsjednik u prosincu 1918. uputio brzojav u kojemu ih proglašava počasnim članovima Društva umjetnosti »zbog neprocjenjivih zasluga« stečenih »umjetničkim i političkim radom za razvoj i uspjeh jugoslavenske misli i umjetnosti«.⁵² Iz istih razloga, u odbor kao članovi radnici ulaze Ljubo Babić, Tomislav Krizman i Jerolim Miše,⁵³ a u lipnju 1919. redoviti član odbora postaje dr. Ivo Tartaglia. Bilo je to prvi put da su u radu uprave Društva umjetnosti mogli sudjelovati članovi drugih umjetničkih udruženja. Razvoj »mlade jugoslavenske umjetnosti« i »jedinstvene jugoslavenske kulture« postaje glavni

⁴⁸ Sliku iz 1914. koja se danas u fundusu Galerije umjetnina u Splitu vodi pod nazivom *Strast* identificirali smo prema opisu Vinka Kisića koji veću stiliziranu kompoziciju pod nazivom *Nudo* opisuje kao »(...) grčevit spoj dviju figura: neku tragičnu ljudsku ekstazu. Radi jačeg koloritnog efekta ženskom liku postavio je žutu kosu u neku vodoravnu ukočenost«. K. (Vinko Kisić), »S umjetničke izložbe II«, *Novo doba*, Split, 1919., br. 78, 10. travnja 1919., 2. Treba napomenuti i da se u nekim primjercima kataloga izložbe ne navodi ta slika već je pod kataloškim brojem 188. naveden *Portret*, isto u vlasništvu Tartaglie. U katalogu, pohranjenom u Likovnom arhivu HAZU-a u Zagrebu, navodi se *Nudo. comp.*

⁴⁹ Anonimno, »S umjetničke izložbe«, *Novo doba*, Split, 1919., br. 87, 22. travnja 1919., 3.

⁵⁰ »Oni su vidoviti prethodnici političkog pokreta, koji nas je nakon malo godina doveo do oslobođenja i ujedinjenja.« V. K. (Vinko Kisić), »Emanuel Vidović«, u: *Izložba Vidovića*, katalog izložbe, Split, 1919., 7-16, 15. Izložba Vidovića, otvorena 21. kolovoza 1919., posljednja je izložba Društva »Medulić« koje se tako odužilo i svom drugom istaknutom članu i utemeljitelju.

⁵¹ O prestanku djelovanja Društva »Medulić« 1919. detaljnije u: Sandi BULIMBAŠIĆ (bilj. 2, 2009.; 2014.), 256-257; 97-98.

⁵² Brzojav Dušana Plavšića I. Meštroviću i M. Račkom, Zagreb, prosinac 1918., Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje HDAZ), fond 1979 HDLU-Moderna galerija, kutija br. 20, mapa F739, DU 21/1918.

⁵³ Dopis Miši i Krizmanu upućen je 23. prosinca 1918. HDAZ, fond 1979 HDLU-Moderna galerija, kutija br. 20, mapa F739, DU 14/1918.

cilj novog Društva umjetnosti koje će poziv za suradnju uputiti i svim srpskim i slovenskim umjetnicima.⁵⁴

U novoj državi, Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca, i Društvu umjetnosti medulićevci su stekli zaslužena umjetnička priznanja i status. Od tada započinje i društveni i politički uspon mnogih od njih, među njima i dr. Ive Tartaglie za kojega su poslijeratne prilike, sve do Drugog svjetskog rata, značile uspon i istaknute funkcije ne samo na političkom već i na kulturno-umjetničkom planu u Splitu i izvan njega.⁵⁵ Nakon organizacije *Izložbe jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije* u ožujku 1919., prve izložbe »Medulića« koja je bila pod pokroviteljstvom Društva umjetnosti, i nakon imenovanja u odbor, Tartaglia je ponovno izabran kao redoviti član i iduće godine.⁵⁶ Osnivanje Galerije umjetnina Primorske banovine 1931. otvorilo mu je nove prilike unutar Društva umjetnosti, pa je upravo on autor predgovora u katalogu izložbe *Pola vijeka hrvatske umjetnosti* kojom je 1938. svečano otvoren Meštrovićev Dom hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu. Iste godine Tartaglia je izabran za potpredsjednika, a iduće godine i za predsjednika Društva umjetnosti.⁵⁷

Bilo je to vrijeme u kojemu su politika i politička opredjeljenja imala veliki utjecaj na karijeru i uspjeh mnogih sudionika ne samo političke već i onodobne likovne i povijesnumjetničke scene. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata donijelo je novu hijerarhiju vrijednosti i novi raspored.⁵⁸

⁵⁴ Dopis Dušana Plavšića Rihardu Jakopiču i Ljubi Jovanoviću, Zagreb, prosinac 1918., HDAZ, fond 1979 HDLU-Moderna galerija, kutija br. 20, mapa F739, DU 21/1918.

⁵⁵ Od članova »Medulića« veliki je ugled u splitskoj sredini uživao Kamilo Tončić, arhitekt, ravnatelj Obrtne škole, utemeljitelj Etnografskog muzeja i prvi ravnatelj Galerije umjetnina, čije su zasluge za kulturni razvoj Splita izuzetne i koji je, poput Tartaglie, bio zaboravljen i procesuiran u novim političkim okolnostima Drugog svjetskog rata.

⁵⁶ HDAZ, fond 1979 HDLU-Moderna galerija, kutija br. 21, mapa F743, DU 32/1920.

⁵⁷ Norka MACHIEDO MLADINIĆ (bilj. 1, 2001.), 161.

⁵⁸ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom br. 4153 *Croatia and Central Europe: Art and Politics in the Late Modern Period (1780-1945)*.

IVO TARTAGLIA AND »MEDULIĆ«, THE ASSOCIATION OF CROATIAN ARTISTS

S u m m a r y

Based on research of then contemporary press and hitherto unpublished archival sources, in particular correspondence of Ivo Tartaglia and Ivan Meštrović and other members of the »Medulić« Association, the paper presents the role and activities of Ivo Tartaglia connected with »Medulić«, the Association of Croatian Artists. »Medulić« was founded in late 1908 at the First Dalmatian Art Exhibition in Split as a regional association of artists from Dalmatia, primarily to protect the interests of its members who, in relation to the artists in Banovina of Croatia, gathered in the Art Association in Zagreb, were in a less privileged position within the Austro-Hungarian Empire. The »Medulić« members were mostly trained at the art academies abroad. Therefore they brought contemporary artistic impulses and contributed to the progressive development of Croatian art at the beginning of the 20th century. The most prominent figure of the »Medulić« Association was Ivan Meštrović, Tartaglia's close friend. Thanks to his artistic and political work, the program of the Association had a clearly defined ideological goal - cultural and political unification of the South Slavs. The Association ceased to exist in 1919. Two last exhibitions, the Exhibition of Yugoslav Artists from Dalmatia and solo exhibition of Emanuel Vidović took place in Split in 1919. Ivo Tartaglia was a prominent member of the Association since its founding – as its long-time secretary, he was a member of the presidential board, active in the organization of many events and exhibitions. He wrote forewords in the catalogues of the »Medulić« exhibitions and as an art critic he promoted Association's »national« art program based on the Yugoslav national ideology and the idea of creating a national style in art. In that context, his criticism of the First Dalmatian Art Exhibition which was published in Zagreb magazine *Savremenik*, and introductions to the catalogues of the first and the last joint exhibition of the »Medulić« members in Split in 1908 and 1919 are significant, as is his speech at the opening of the Exhibition of Yugoslav Artists from Dalmatia in which he pointed out that after the end of World War I, the »Medulić« Association had fulfilled its national duty. Tartaglia often played an important advisory role in certain key events in the history of the Association. He had the role of the mediator in the conflict between Ivan Meštrović and Vlaho Bukovac, president of the »Medulić« Association, which occurred during the organization's central exhibition *Despite the Unheroic Times* in Zagreb in 1910. He found himself in a similar role, supporting Mestrovic's decision to change the name of the Association, during preparations for the Fourth Yugoslav Art Exhibition in Belgrade in 1912. Painters Emanuel Vidović and Ante Katunarić did not approve of Meštrović's idea. As long as the Association existed, Tartaglia, who was a passionate collector, enriched his art collection. He was also continually

buying works of art for the future art gallery in Split. Thanks to Tartaglia and the outstanding members of »Medulić«, Emanuel Vidović and Kamilo Tončić, the foundations of the Gallery of Fine Arts collection were laid. The Gallery of Fine Arts in Split was eventually founded in 1931, two years after Ivo Tartaglia was appointed ban of Primorska banovina. The paper also brings findings on the identification and origin of certain works of art from the collection of Ivo Tartaglia. After World War I, in the newly established Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Art Association in Zagreb was reorganized and the artistic scene was reunited. The prominent members of »Medulić« gained influential positions in the Art Association and Croatian artistic and political life. It was the beginning of Tartaglia's political rise and the rise of his social prestige.

Key words: Ivo Tartaglia; Medulić; the Association of Croatian Artists; Ivan Mestrović; First Dalmatian Art Exhibition; *Despite the Unheroic Times* exhibition; Fourth Yugoslav Art Exhibition; Exhibition of Yugoslav Artists from Dalmatia